

پزشکی در سرزمین کرکان
(اتان گلستان)
کتاب دوم

اسناد و تصاویر

www.ketab.ir
رحمت...رجایی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گلستان

سرشناسه: رجایی، رحمت‌الله، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور: اسناد و تصاویر / گردآوری و تألیف رحمت‌الله رجایی؛ به همت دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی درمانی استان گلستان.

مشخصات نشر: گرگان: پیک ریحان، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۳۲۲ ص.: مصور (بخشی رنگی)، عکس (بخشی رنگی)، نمونه.

فروست: پزشکی در سرزمین گرگان (استان گلستان)؛ کتاب دوم.

شابک: دوره ۸-۵۲-۶۱۵۱-۶۲۲-۹۷۸: ج ۵-۵۳-۶۱۵۱-۶۲۲-۹۷۸: ۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۶۳۱.

موضوع: پزشکی -- ایران -- گلستان -- تاریخ -- اسناد و مدارک

موضوع: Medicine -- Iran -- Golestan (Province) -- History -- Sources

شناسه افزوده: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان گلستان

رده بندی کنگره: R۶۳۳

رده بندی دیویی: ۶۱۰/۹۵۵۲۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۷۱۰۴۰

وضعیت رکورد: فیبا

پزشکی در سرزمین گرگان (استان گلستان) - کتاب دوم، اسناد و تصاویر

به همت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گلستان

گردآوری و تألیف: رحمت‌الله رجایی

ویراستار: نساء رضایی

صفحه‌آرایی: جواد سلطانی

امور رایانه: فاطمه و آذر رجایی

ناشر: پیک ریحان / چاپ اول سال ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / چاپخانه: غنچه گرگان

شابک: دوره: ۸-۵۲-۶۱۵۱-۶۲۲-۹۷۸ کتاب دوم: ۵-۵۳-۶۱۵۱-۶۲۲-۹۷۸

نشانی: گرگان، بلوار هیرکان، سازمان مرکزی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی استان گلستان

روابط عمومی و امور بین‌الملل دانشگاه، تلفن: ۰۸۲-۳۲۴۷۰۰۸۲ (۰۱۷)

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان گلستان است و استفاده

از آن تنها در صورت ذکر منبع، بلامانع است.

تصویر روی جلد: واکسیناسیون در شرق سرزمین گرگان. اواخر دهه ۵۰ خورشیدی. عکس: آلبوم خانوادگی

دلآور طالبی زرین کمر

فهرست

صفحه	عنوان
۶	مقدمه
۱۰	۱۰ نکته در معرفی پزشکی در سرزمین گرگان
۱۳	توضیحی بر اسناد
۱۵	فصل اول: اسناد پزشکی سرزمین گرگان (استان گلستان)
	عصر قاجار ۱۱۷۴-۱۳۰۴ ش
	عصر پهلوی ۱۳۰۴-۱۳۵۷ ش
	عصر جمهوری اسلامی ۱۳۵۷ ش
۱۴۷	پزشکان
۲۳۸	دارو، داروخانه و داروسازان
۲۹۷	بیمارستان‌ها
۳۳۸	ریشه‌کنی مالاریا
۳۴۷	فصل دوم: نشر یافته‌ها
۳۹۴	فصل سوم: تصاویر
۵۰۷	پیوست‌ها
۵۰۸	پیوست اول: عنایت‌اله شیرزاد زهرایی
۵۲۲	پیوست دوم: عبدالمجید شریفی
۵۴۷	پیوست سوم: مسیب اورسجی
۵۶۱	پیوست چهارم: فلسفی‌ها
۵۹۹	پیوست پنجم: دکتر غلامعلی بسکی
۶۱۳	پیوست ششم: دلاور طالبی زرین‌کمر
۶۳۰	تشکر و قدردانی
۶۳۱	کتاب‌نامه

مقدمه

بررسی اسناد و مدارک در پژوهش‌های تاریخی و نقش بی‌بدیل آن‌ها در روشن کردن زندگی گذشتگان، امری واضح و مبرهن است، موضوعی که مورخ به هیچ وجه نمی‌تواند آن را نادیده بگیرد و بی‌توجهی به آن، به کار پژوهش لطمه خواهد زد. از این رو، وقتی با حمایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان گلستان، پژوهش «پزشکی در سرزمین گرگان» را آغاز کردم، ضمن درک اهمیت اسناد، گردآوری و مطالعه آن‌ها را در دستور کار قرار دادم. متأسفانه خیلی سریع متوجه شدم به رغم پیشینه‌ی یکصد و چهل ساله در عرصه پزشکی سرزمین گرگان (استان گلستان)، هنوز مورد مطالعه قرار نگرفته و اسناد و تصاویر آن گردآوری نشده است. در واقع به جز اسناد پرسنلی کارمندان، مدارک چندانی پیرامون فعالیت‌های پزشکی استان وجود ندارد و فقر بسیاری در این زمینه به چشم می‌خورد! جدا از عدم توجه و عزم جدی برای گردآوری اسناد، بی‌اهمیت خواندن آن، بی‌علاقه بودن برخی مدیران و تمرکز به بخش درمان، کار را برای گردآوری اسناد سخت می‌کرد. آنچه که بیش از همه به عدم گردآوری و پراکندگی اسناد من زده، قرار داشتن سرزمین گرگان تا سال ۱۳۷۶ در استان مازندران، جابه‌جایی مدیریت بهداشتی درمانی در میان نهادهای مختلف از جمله جمعیت شیر و خورشید سرخ (هلال احمر)، کمبود فضای فیزیکی مناسب، عدم وجود نیروهای ماهر و از همه مهم‌تر، عدم آگاهی به اهمیت حفظ و نگهداری اسناد بود که بیش از همه به نابودی اسناد کمک می‌کرد. همین امر سبب شد تا امروزه در بسیاری از حوزه‌های بهداشتی درمانی و آموزشی با فقر اسناد و کمبود منابع مکتوب مواجه باشیم!

یکی از مراکزی که بیش از همه، به آن امیدوار بودم، نخستین مکان درمانی سرزمین گرگان و اولین مرکز فعالیت‌های بهداشتی و درمانی شهر گرگان (بیمارستان ۵ آذر) بود. متأسفانه به رغم تلاش‌های فراوان نگارنده، اسناد و مدارکی از فعالیت این نهاد به دست نیامد و گویی بسیاری از آن‌ها در اثر نگهداری غیرحرفه‌ای و حتی عدم مراقبت از بین رفت! همه این‌ها در حالی است که کمی بعد از تأسیس مجلس حفظ‌الصحة در ایران عصر ناصری، فعالیت مأموران این نهاد بهداشتی و درمانی در ایالت استرآباد نیز آغاز شد. اولین بار روزنامه ایران در روز سه‌شنبه ۲۸ شوال ۱۳۰۰ ق، خبر از حضور طبیب صبحی در استرآباد می‌دهد. در گزارش این روزنامه آمده است: «تب نوبه فی الجمله بروزی

کرده، ولی به حسن معالجه و مراقبت طیب الصبحه و سایر اطباء همه عاقبت به خیر است. در این دو روزه، از قرار خبر ثانوی تخفیف یافته است.»

با شکل گیری نظام بهداشتی و درمانی جامعه و افزایش دانش آموختگان، سرزمین گرگان هم از علم جدید بهره مند شد. تأسیس بیمارستان پهلوی (۵ آذر) در سال ۱۳۱۵، رویداد بسیار مهم در درمان و مبارزه با بیماری‌ها بود، اما آنچه که سبب جهش در بهداشت و درمان سرزمین گرگان شد، تشکیل استان جدید با نام گلستان در بخش شرقی استان مازندران (جرجان و استرآباد) در سال ۱۳۷۶ بود که زمینه را برای رشد و توسعه فراهم ساخت. در زمینه آموزش پزشکی، تأسیس مرکز بهیاری بویه در سال ۱۳۴۶ سرآغاز شکل گیری آموزش بود که با تأسیس دانشکده پزشکی در سال ۱۳۷۱ و افتتاح مجموعه علوم پزشکی فلسفی در سال ۱۳۷۹، راه برای ارائه آموزش گسترده تر در حوزه علوم پزشکی فراهم شد.

تلاش برای گردآوری اسناد و تصاویر در راستای پژوهش پیرامون پزشکی نوین در سرزمین گرگان (استان گلستان) از سال ۱۳۹۸ آغاز شده در این پژوهش، سعی شد با مراجعه به مراکز نگهداری اسناد، کتاب‌ها، نشریات، بایگانی‌ها، اشخاص و خانواده‌ها، اسناد و مدارک مرتبط گردآوری شود. آنچه که در این کتاب می‌بینید، از میان بیش از هزار سند، نشر یافته‌ها و تصاویر انتخاب شده است که هر یک می‌تواند نمایانگر بخشی از فعالیت‌های پزشکی سرزمین گرگان باشد. اسناد و تصاویر کتاب فوق، در چهار فصل دسته بندی شده است:

فصل اول: اسناد پزشکی

این اسناد متعلق به دوران قاجار، پهلوی و جمهوری اسلامی است که بیشتر اسناد اداری، اسناد مربوط به پزشکان ایرانی و خارجی، دارو، داروخانه و داروسازان، بیمارستان‌ها، ریشه‌کنی مالاریا و... در آن آمده است.

فصل دوم: نشر یافته‌ها

در این فصل، بسیاری از مطالب مرتبط با پزشکی سرزمین گرگان که در نشریات انعکاس و یا به شکل‌هایی انتشار یافته، قرار گرفته است.